

Een stukje geschiedenis van Neerland's eerste Badplaats

door W. A. P. Smit

VAN klein visschersdorp is Scheveningen in 100 jaar gegroeid tot een moderne badplaats. Of feitelijk behoeven we hiervoor geen 100 jaar terug te gaan, want de groote ontwikkeling dateert pas van het begin dezer eeuw.

Van de allervroegste geschiedenis van Scheveningen weten we slechts weinig. Vóór den grooten stormvloed van 1470, waarbij de kerk en de helft van de huizen door de zee werden verzwolgen, moet Scheveningen een tamelijk groot dorp geweest zijn, volgens sommigen zelfs grooter dan het toenmalige Den Haag, waarvoor de bewijzen echter ontbreken.

In ieder geval was het in 1483 een armoedig dorp, waarvan 1/5 der bewoners armlastig was, afgescheiden van de bewoonde wereld door de woeste duinen en met Den Haag verbonden door een zandpad, dat in den zomer mul en in den winter onbegaanbaar was.

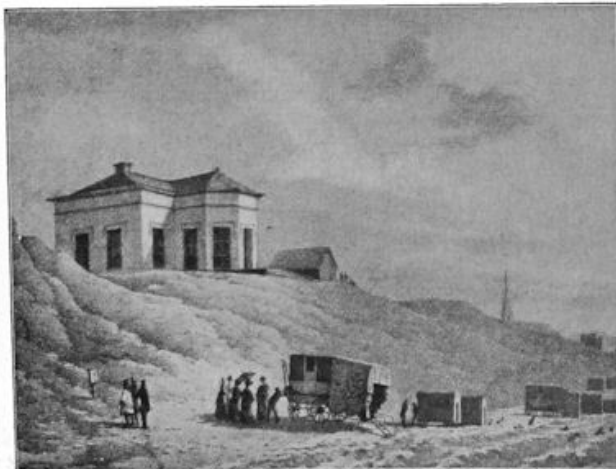
Na den storm van 1470 trachtte men zoo goed en kwaad als het ging door het ophoogen der duinen het dorp voor verdere verwoesting te beveiligen, maar zestig jaar later, 5 November 1530, werd het door een hevigen storm uit het Noordwesten opnieuw met volkomen ondergang bedreigd en het volgend jaar gelastte dan ook het Hof van Holland aan het Hoogheemraadschap van Delfland, om door het bepoten en beplanten der duinen verdere rampen zooveel mogelijk te keeren, daar men vreesde, dat anders geheel Delfland zou vallen als slachtoffer van de zee. Hiervoor werd een omslag geheven van vijf penningen op iederen morgen grond over geheel Delfland.

In 1538 werd bij een zwaren storm alles weer weggerukt en de wanhopige Scheveningers dreigden hun woonplaats te verlaten, als ze niet geholpen en bijgestaan werden. Het gevolg was, dat ze een subsidie kregen tot herstel van de zeewering.

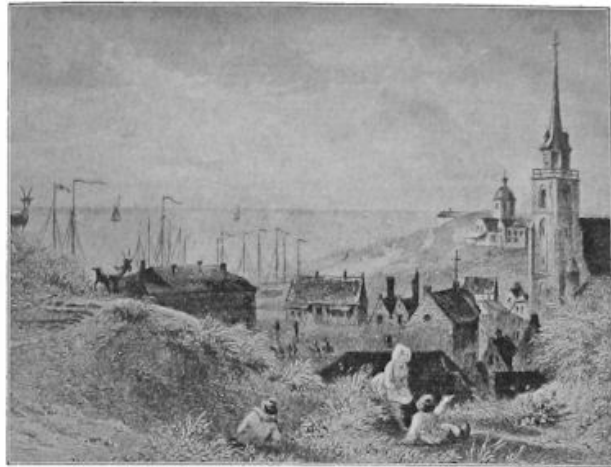
Maar al deze rampen werden overtroffen door den „schrikkelijsten en gevaarlijksten vloed van alle, die ooit Schevelinge is overkomen” en wel op Allerheiligen (1 Nov.) 1570.

Het was juist een eeuw geleden, dat het grootste deel van het dorp in de zee was verdwenen. Wel bleef nu de kerk, die inmiddels herbouwd was, staan, maar het geheele strand en het gedeelte dorp vóór de kerk werden van gedaante veranderd. De huizen, welke eerst aan den zee kant stonden, werden weggespoeld of vernield, zoodat de kerk buiten het dorp aan de strandzijde kwam te staan:

In 't jaar van seventig en vyftien hondert
Gebeurdet hier t' Scheveling op Alder-heyiligen dag
't Zeewater liep in deze kerk elks verwondert,
Drie voet en twee duym hoog, als men doen zag,
Ook mede aan den hoogen outaer, hoort dit gewag,
En in de Sakristye en Comptoir met list,
Omme werpende met des waters geslag
Eenen grooten swaeren yseren kist,
Men heeft 'er wel hondert 28 huysen gemist,
En weinig synder ongeschent gebleven,

Koninklijk Paviljoen te Scheveningen.

Scheveningen (oude kopergravure).

Die Schepen waren door 't Dorp gedreven,
Doende groote schade; elk maekt daer af mentie;
Drie menschen verdronken gelaeten het leven,
Dus was hier grooten druk beleven.
Waerom het geschiede, laet ik God die sententie.

Nog meermalen stuwde de storm het water in later jaren tegen de duinen en we kunnen dan ook met recht zeggen, dat Scheveningen zich met hand en tand verdedigd heeft tegen de zee, waaraan het echter tegelijk zijn opkomst heeft te danken.

Scheveningen bezit, in tegenstelling met andere badplaatsen, een directe verbinding met de achterliggende groote stad, o.a. door den beroemden Ouden Scheveningschen weg, aangelegd door Constantijn Huygens, ter vervanging van het zandpad, dat eertijds Scheveningen met Den Haag verbond.

Ik Was eertyds sand en duin, nu leg ik vast in steen,
Van wandelaars bezocht, van duizenden betreen,
Voetknechten, ruiteren, die 's avonds, voor het dalen
Der Son, na hunnen lust, gaan een Zeeluchjen halen.

Huygens had echter heel wat bezwaren te overwinnen. Men opperde allerlei moeilijkheden, waarvan de voornaamste waren, dat de weg zou verstuiven, dat toch bijna niemand er gebruik van zou maken en derhalve de tol, dien hij van plan was te heffen, niets zou opbrengen. En ook, dat de 4 miljoen klinkers, die hij voor de bestrating noodig had, onmogelijk bijtijds klaar zouden kunnen zijn.

Huygens wist echter aan te toonen, dat al deze schijnbare moeilijkheden niets beteekenden. De verstuiving zou hij tegengaan door het aanleggen van twee dijken met aan beide zijden een doornenheg. De tol zou zeker veel opbrengen, omdat hij voorzag, dat de weg druk zou worden bereden. „De gedurigheyt deser wandelinghe houde ick soo seker, dat ick geloove den steenweg dagelijcx sonder ophouden voll gegaens ende gerijds, ende van verre als een begraeffenisse aan te sien soude wezen.”

Hij had ook gezorgd voor de belangen van de Scheveningers, die hij vóór alles vrij wilde stellen van tolbetaling. Ieder ander, die niet te Scheveningen zijn vaste woonplaats had, zou bij het passeeren vier penningen moeten offeren.

Den 1sten Mei 1664 werd met het werk begonnen en 5 December 1665 was de weg klaar. De kosten bedroegen f 62.000.—.

Sommige enthousiasten hadden nog verder willen gaan, n.l. naast den straatweg een vaart maken naar zee, een plan, dat de oorspronkelijke uitvoering van het plan-Huygens eenigen tijd tegenhield.

Wanneer men zou meenen, dat de Scheveningers nu uitermate dankbaar waren voor de tot stand gebrachte verbetering, nu zij niet meer door het mulle zand of de ondergelopen duinpannen behoeften te gaan, vergist men zich. Want ze behoorden nu eenmaal tot de menschen, die de gewoonte hebben, om alles, wat nieuw is, aanvankelijk af te keuren. Ja, zeiden ze, de weg is wel mooi, maar nu moeten we onze kousen en schoenen op de steenen verslijten of onze voeten wonden op het harde pad en in het groen nestelen misschien wel slangen!

De verbinding met Scheveningen was er dus, maar vóór de helft van de vorige eeuw kwam er westelijk van het Noordeinde niet veel verandering.

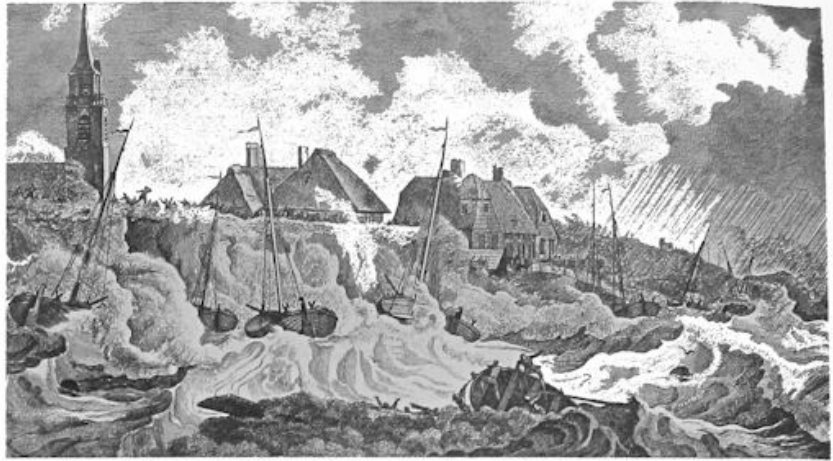
Reeds de Romeinen gebruikten, toen zij onze streken bezetten, de

zeebaden en sommigen zien in het Huis te Britten, dat zij bouwden aan den mond van den Rijn bij Katwijk een soort Romeinsch kurhaus!

De opkomst van de eigenlijke zeebadplaatsen in Engeland, Duitschland, Frankrijk en Italië, is echter van veel later datum. In de 18de eeuw vinden wij er melding van gemaakt. En wat Scheveningen betreft, wel kunnen we natuurlijk aannemen, dat er altijd individueel baden zijn genomen, maar van badplaats kunnen we toch niet spreken vóór 1818, toen Pronk vergunning kreeg op het duin een houten gebouw te maken; dat 's winters uit elkander genomen kon worden.

Dit eerste Scheveningsche kurhaus was wel het toppunt van primitiviteit: een ontvangkamer en 4 badkamers. Toch zou het worden de bakermat van Scheveningen-badplaats en al dadelijk had Pronk succes, want in het eerste jaar werden in zijn „etablissement“ reeds 1400 baden genomen. Er kwam ook reeds een soort badverordening, dat een ieder, die wilde baden, dit mocht doen zuidelijk van den vuurtoren, tenzij men gebruik maakte van de badkoetsjes, d.w.z. van de twee badkoetsjes, die Pronk exploiteerde. In 1820 zien wij reeds dat Pronk een steenen gebouw heeft. De provincie had hem f 8000.— subsidie gegeven. De twee badkoetsen waren er 8 geworden en het aantal baden was naar evenredigheid toegenomen. Dr. Mol, een groot voorstander van de zeebaden, koesterde reeds lang plannen voor verdere uitbreiding en had hierbij de medewerking van het gemeentebestuur van Den Haag, dat bang was voor concurrentie van Zandvoort: een prijsvraag werd uitgeschreven om te komen tot den bouw van een goed-ingericht „zeebadhuis“.

De toenmalige burgemeester van Den Haag, Copes van Cattenburch, had zich in het buitenland persoonlijk op de hoogte gesteld en adviseerde in 1826 den Raad 3 ton te besteden voor den bouw van een gemeente-zeebadhuis plus nog ongeveer een halve ton voor meubilering etc. In 1828 was het voltooid. Den eenvoudigen Pronk kon men moeilijk directeur maken van deze, voor haar tijd reeds vrij luxueuze inrichting. Hij werd daarom benoemd tot badmeester op een tractement van f 1000.— en ontving bovendien een vrij aanzienlijk bedrag als een soort uitkopsom.

De storm van 1775.

De Hagenaars waren wat trotsch op hun nieuw monument. Het werd dan ook met hoog bezoek vereerd. De koning en de koningin met gevolg en de prins van Pruisen en Zweden bezochten het in Mei 1828. De kwalificatie van een schrijver uit die dagen, die het gebouw vergeleek met een middeleeuwsch paleis aan de Italiaansche kust, doet thans in onze oogen echter wel een weinig belachelijk aan.

Als besturend geneesheer werd benoemd Dr. J. F. d'Aumerie en vol moed zag men de toekomst in. De teleurstellingen bleven echter niet uit. Vooreerst gaven verschillende badgasten er de voorkeur aan in het dorp op kamers te wonen, zoodat de appartementen van het gemeente-badhuis dikwijls leeg stonden, met het gevolg, dat het eerste jaar een nadeelig saldo aanwees van f 3000.—

Bovendien stond het stedelijk badhuis in het buitenland in een slecht blaadje, omdat het er, naar het heette, duur en slecht was.

Hierdoor werd Scheveningen door de rijke Russen en Duitschers geboycot.

Haarlem maakte hiervan gebruik ten profijte van Zandvoort, door den bouw van een badhuis aldaar te steunen, waar de prijzen veel lager werden gesteld. Ook Ostende was aanmerkelijk goedkooper en de vreemdelingen, die in Scheveningen kwamen, logeerden

overal, behalve in het stedelijk badhuis.

Men besloot het nu te verpachten voor slechts f 1000.— per jaar. Men trof het met den pachter en in 1855 was de slechte reputatie van Scheveningen uitgewischt. Inmiddels kwam er concurrentie voor de stedelijke onderneming, hotel Garni werd gebouwd, doch beide hotels marcheerden naar wensch.

Circa 1880 werd de exploitatie van het badhuis een brandende kwestie, die heel wat brochures pro- en anti-gemeente exploitatie het licht deed zien. Op advies van den toenmaligen burgemeester Pattijn werd tenslotte een overeenkomst gesloten met de heeren Reiss, de Sonnaville en Uyttenhoove, waarbij het gemeente-badhuis met toebehooren in erfpacht werd gegeven. Behoudens enkele kleine wijzigingen heeft deze transactie gevoerd tot den tegenwoordigen toestand: de Maatschappij Zeebad Scheveningen.

1 September 1868 verbrandde het badhuis en het tegenwoordige Kurhaus werd zijn plaatsvervanger.

Maar eerst de 20ste eeuw zou Scheveningen groot doen worden. De aanleg van de boulevard, van het wandelhoofd en vooral ook de gemakkelijke verbinding met Den Haag deden Scheveningen steeds meer bekend worden in binnen- en buitenland. Toch dateert de allergrootste uitbreiding, een ware metamorfose, pas van de laatste 10 jaren.

Tijdens den oorlog toch was het bouwen stop gezet en Scheveningen bleef op één punt staan, d.w.z. was architectonisch vrij leelijk.

Groote open plekken, die als het ware om bebouwing schreeuwden, lagen tusschen Scheveningen en de stad en terwijl andere Nederlandsche badplaatsen, Noordwijk, Bergen, enz. bouwden zooveel ze konden, bleef zelfs het groote plein achter het Kurhaus, het Gevers Deynootplein, langen tijd iets kermisachtigs houden.

Kortom Scheveningen was te kaal, maar nu is het plotseling alsof een tooverfee het heeft aangeraakt, alsof men de schade wil inhalen en Scheveningen in alle opzichten in doen beantwoorden aan zijn naam: de eerste badplaats van Nederland.

De moderne badplaats Scheveningen. Zoo ziet ze er althans uit als..... het mooi weer is.